

A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 28

A BÉKÉS MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI

28

A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 28.
Publications of the Museums of the County Békés 28.
Mitteilungen der Museen des Komitates Békés 28.

Sorozatszerkesztő:
SZATMÁRI IMRE

A borító előlapján:

Munkácsy Mihály: Krisztusfej (1895–1896);
arcos edény Battonyáról (i. e. VI. évezred második fele);
faragott, virágmotívumokkal díszített „gondolkodószék” Tótkomlósról (1826);
emberfejes párkánytöredék a csolti monostorból (XII. század)

A borító hátoldalán:

Csabai Tanya és Gabonatermesztés-történeti Kiállítóhely (Békéscsaba);
Szabó Pál Irodalmi Emlékház (Biharugra);
Csolt Monostor – Romkert és Kiállítóhely (Vésztfő-Mágor);
Erkel Ferenc Múzeum (Gyula); Munkácsy Mihály Múzeum (Békéscsaba)

A BÉKÉS MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI

28

Békéscsaba
2006

Szerkesztette:
N. Varga Éva, Szatmári Imre

Technikai szerkesztő:
Molnárné Balázs Zsuzsanna

A tanulmányok lektorai:

Bánkúti Imre	Domokos Tamás	Istvánovits Eszter	Németh Csaba
Berényi Mária	Fazekasné Majoros Judit	Lőrinczy Gábor	Szatmári Imre
Dám László	Havassy Péter	Molnár Zsolt	Tisovszky Zsuzsanna
Dankó Imre	Héjja Julianna Erika	Nátyi Róbert	

Angol nyelvű fordítás:
Béres Ágnes

Német nyelvű fordítás:
Vereckei Katalin

A kiadvány megjelenését támogatta:
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

ISSN 0139-0090

Kiadja a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, Békéscsaba, 2006
H-5600 Békéscsaba, Széchenyi u. 9. • Telefon/Fax: 00 36 66 323-377
Honlap: www.bmmi.hu, www.munkacsy.hu • E-mail: mmm@bmmi.hu
Felelős kiadó: dr. Szatmári Imre megyei múzeumigazgató

Nyomta a KAPITÁLIS Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

TARTALOM – INHALT – CONTENTS

Grin Igor Mazán Máttyás. 1938–2005	7
Makkay János Andrew Sherratt. 1946–2006	11
Kertész Éva A szabadkígyósi Kígyósi-puszta növényzete	17
Vegetation of the „Kígyós-puszta”	33
Váncsa Klára A Magyar Természettudományi Múzeum Mollusca-gyűjteményében található Kovács Gyula-féle kollekciónak romániai vonatkozásai	41
The Romanian aspects of the Mollusca collection of Gyula Kovács (part of the Mollusca collection of The Hungarian Natural History Museum)	58
Medgyesi Pál – Pintye Gábor A Békéscsaba-Felvégi-legelő lelőhelyről származó késő szarmata kori csontfésű és kapcsolatai	61
Aus dem Fundort Felvégi-Weide (Weide am oberen Ende) stammender Beinkamm aus der spätsarmatischen Zeit und die Zusammenhänge	71
Juhász Irén A gyomaendrőd-kecskészugi későavar temető részlete	99
Detail eines spätawarischen Friedhofs in Gyomaendrőd-Kecskészug	103
Gábor Gabriella Középkori pártáövek Békés megyében	111
„Párta”-belts (ornamented belts) in Békés county from the Middle Ages	130
B. Szűcs Irén A kommandálás szokása a Békés megyei magyarok körében	143
The habit of „kommendálás” among the Hungarians of Békés county	158
Martyin Emília A népi gyógyítás emlékei a magyarországi románoknál	161
Survivals of the popular curing traditions of the Romanians living in Hungary ..	186

Kávássy Sándor

- István templom-törvényéről (Egy forráshely értelmezéséhez) 191
St. Stephen's law concerning the churches – in addition to the interpretation
of a source 198

Seres István

- Békés megyei katonák az erdélyi és tiszántúli kuruc hadsereg összeírásaiban
(1704, 1706, 1708) 199
Soldaten aus dem Komitat Békés in den Registrierungen des Kurutzenheers
von Siebenbürgen/Transsylvanien und der Großen Tiefebene
(1704, 1706, 1708) 256

Csobai Lászlóné

- Bedő és Méhkerék román népessége az utóbbi két évtized történeti
kutatásainak tükrében 259
The Romanian population in Bedő and Méhkerék, attested by the historical
researches of the last two decades 278

Novák László Ferenc

- Két mezőberényi építőmester, Maász Ádám és Maász [Mérai] József 279
Zwei Mezőberényer Baumeister: Ádám Maász und József Maász [Mérai] .. 309

Hochhauser Ronald

- Fejezetek a Nagyvárad-Szöllősi Sörgyár történelméből 315
The „Beer factori Nagyvárad-Szöllős” 325

Kocsor János

- Békéscsabai képes levelezőlapok a Munkácsy Mihály Múzeumban. 1899–1920 327
Picture postcards about Békéscsaba in the Munkácsy Mihály Museum 1899–1920 343

Merényi-Metzger Gábor

- A gyulai vármegyeháza egykori arcképcsarnoka 355
The formal portrait gallery of the County Hall in Gyula 389

Gyarmati Gabriella

- Elemzési kísérlet Nyisztor János/NEStor *deDOSZFÉRIKUS TÁJTEXTÚRÁK* című
sorozatára vonatkozóan két egységben 393
Attempt to analyse János Nyisztor/NEStor's set of paintings entitled
„*deDOSZFÉRIKUS TÁJTEXTÚRÁK*” in two sections 408

- Rövidítések – List of Abbreviations – Abkürzungen** 413

MAZÁN MÁTYÁS
1938–2005

Életének hatvanhatodik évében váratlanul hunyt el kitűnő történész kollégánk, a Munkácsy Mihály Múzeum történeti osztályának vezetője, Mazán Mátyás. A tanár úr személyében egyszerre mind a városunk iránt mélyen elkötelezett, egész életében a köz javára fáradozó, kiváló személyiséget tisztelhattuk mi, múzeumiak, akárcsak sok-sok békéscsabai ismerőse, tanítványa és barátja.

Jóllehet, a muzeológia iránti erőteljes vonzódása városszerte ismert volt, a múzeumnál a kilencvenes évek elejétől kamatoztathatta helytörténeti felkészültségét. Helyismeretét, amelyet egész életén át gyarapított, utolsó aktív évtizedének bizonyult múzeumi pályaszakaszában váltotta tettek-

ké, a város történeti távlatú eseményeit karnyújtásnyira hozó hiteles múzeumi tárlatok sorává. Kevesen ismerték az övéhez fogható alaposággal Békéscsaba múltját és jelenét.

Békéscsabán született feltörekvő szlovák iparoscsalád egyetlen sarjaként. Általános és középiskolai tanulmányait szülőhelyén, Békéscsabán végezte. A békéscsabai fiúgimnázium diákjaként érzékeny tehetsége korán megmutatkozott. Az iskola falai között nemzetiségi származását büszkén vállaló ifjúvá serdülve, 1956 nyarán érettségizett.

Középiskolai éveiben gyakori látogatója és szorgos olvasója volt a békéscsabai könyvtárnak. Olthatatlan tudáshozzájárásával, nyitottságával, az eseményekre reagáló, szókimondó bátorságával felkeltette az ott szolgáló kiváló író-könyvtáros, Féja Géza figyelmét. Az író az élénk észjárású, műveltségét módszeresen gyarapító, intelligens ifjút barátságába fogadta, és tanácsaival segítette. A Viharsarok írója műveinek a társadalmi igazságosságért harcba hívó üzenete és Féja személyes hatása kétségkívül hozzájárultak a bölcsésznek készülő fiatalember társadalomszemléletének elmélyüléséhez, szociális érzékenységének kialakulásához.

Bizonyos, hogy ez a fontos találkozás pályaválasztását is megkönnyítette. Az érettségi évében nyert felvételt a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára. Amint arra rövid Önéletrajzában visszaemlékezik, '56 októberének eseményei mélyen megérintették. Mégis, a személyét egész életében olyanmilyra jellemző kritikai attitűd és tisztánlátásra törekvés megóvta a sodró események közvetlen megtapasztalásától.

1961-ben szerezte meg magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelét. Évekkel később – immáron békéscsabai gyakorló pedagógusként – levelező hallgatóként az orosz nyelv és irodalom szakot is elvégezte, amiben szlovák származása, szláv anyanyelve is nagyban segítette. A magyar és a szlovák kultúrában egyaránt alapos tájékozottsággal bíró, tudós középiskolai tanárként nagy hatással volt tanítványaira.

Jóllehet szakdolgozatát irodalomból írta, vonzalma egész életében erősebb volt másik szakága, a történelem iránt. A diplomázó hallgató választása valószínűleg Gyóni Géza békéscsabai kötődései okán esett a költő munkásságára.

Szülővárosába kerülvén fontos törekvésévé vált a város helytörténetének és néprajzának kutatása, a feltáró munka tanítványaival való megszerettetése. Nem utolsó sorban professzora, Bálint Sándor hatásának köszönhető, hogy a csabai népiélet számos fontos tárgyi dokumentumát magában foglaló, jelentős gyűjteményt hozott létre önmaga örömeire és az utókor számára. A város múzeumához való kötődését jól érzékelteti, hogy folyamatosan számon tartotta annak történeti-néprajzi vonatkozású rendezvényeit, kiállításait. Nem felejthető, hogy – a szlovák városalapítók előtt tisztelve – dr. Tábori György megyei múzeumigazgatóval karöltve társszerzőséget vállalt a példamutatón gazdag berendezésű szlovák tájház létrehozásában.

Szavát nem csak kulturális ügyek szolgálatában emelte fel. Fontos közéleti szerepvállalását jelzi, hogy 1975 és 1990 között Békéscsaba népe által megválasztott képviselőként, a Városi Tanács tagjaként tizenöt éven át szolgálta szeretett városát.

Aki közvetlen közletről figyelhette Mazán tanár úr tanácstagai munkáját, őszintén csodálhatta bátor felszólalásait, amelyekkel választói érdekeinek és bizalmának kívánt megfelelni. Magas mércét állított fel önmaga számára: nyelviileg csiszolt, kristályos tisztaságú érvekkel alátámasztott állásfoglalásait, döntéseit szigorú etikai értékrendjének, elveinek megfelelően hozta meg, nem nagyon törődve a személyéhez intézett időnkénti rosszallásokkal.

Ez jellemezte magatartását akkor is, amikor – a rendszerváltozást közvetlenül megelőzően – élete legnagyobb kihívásával kellett szembenéznie, amikor Békéscsaba Város Tanácsa tanácselnökké választotta meg. A város érdekében tett vállalása megbízatási idejét, az átmenet komoly nehézségekkel, súlyos gondokkal terhes tizennégy hónapját elkötelezett helytállással, kemény munkával fordította szeretett szülővárosa javára. Vezetőként empátiával és szeretettel bánt munkatársaival, az ügghöz illő céltudatossággal és alázattal szolgált. Sok-sok megyeszékhelyi tanár

számára marad emlékezetes az 1989. évi pedagógusnapon hozzájuk intézett köszönő és a hűséges szolgálatot megköszönő, mélyen emberi, személyes hangvételű tanácselnöki levél.

Korlátlanak tűnő, méretlenül áradó energiájából nem csak közigazgatási, gazdasági ügyekre futotta: figyelmét nem kerülte el a békéscsabai múzeumnak a vállalt feladatrendszerrel nagyobb összehangoltságot kívánó költségvetési helyzete sem. Kultúrapártoló tanácselnökként több alkalommal soron kívüli pénzzel segítette egy-egy jelentősebb szerzemény közgyűjteménybe kerülését. Pontosan érzekelte azt is, hogy milyen fontos hozadéka van a tudományosan megalapozott, hiteles tárgyegyüttesekre épülő múzeumi tárlatnak: hogy erősítheti a városhoz való tartozás érzését, a csabaiság tudatát, ezáltal az elszakadást csökkentő erővé válhat. Amikor a városban számba jöhető épületek csekély száma ellenére találtatott egy alkalmasnak tetsző helyszínen, habozás nélkül felkarolta a múzeumiak idevágó kezdeményezését, sőt gazdag személyes tapasztalatain alapuló tanácsaival is segítette az új múzeum épületét tervező építészek munkáját.

Az igazságnak tartozunk azzal, ha leírjuk: a rendszerváltók jobbító szándéka és városszépítő hevülete nem minden esetben társult a türelem erényével. Ezzel is magyarázható, hogy – nem ismervén pontosan az elődök szándékát – a szerény léptékű, de nemes ügy szolgálatába állítani kívánt épületet – kevéssel annak múzeum-má alakítását követően – az új városvezetés banki hasznosításúvá tette.

Bátran kijelenthető: az embert próbáló időkben Mazán Mátyás tanácselnök úr felnőtt önként vállalt feladatához, és emelt fővel adhatta át hivatalát az őt követő polgármesternek.

Jó sorsa ezután a Munkácsy Mihály Múzeumba vezette őt, ahol tehetségével, a pályamódosulását jellemző derűs és szorgalmas munkával jelentős szakmai sikereket ért el. Először történész muzeológusként, majd 1996-tól az intézmény Történeti Osztályának vezetőjeként kamatoztatta kapcsolati tőkéjét, szakmai műveltségét, kreativitását, s adta számos tanújelét kutatói és muzeológusi vénájának. Fontos és megkerülhetetlen feladatának tartotta a történeti gyűjtemény mielőbbi, alapos megismerését, mert világosan látta, hogy a nyilvántartott muzeális tárgyakban rejlő ismeretanyag megszerzése szilárd alapot ad muzeológusi pályájához, és iránytűként szolgálja majd szenvedéllyel végzett gyűjteményfejlesztő munkáját.

A kilencvenes években kifejtett mindennapi gyűjtői tevékenysége híven tükrözi a Békéscsabai Múzeum-Egyesület évszázaddal korábban lefektetett, több vonatkozásban máig érvényes alapszabályának alapos ismeretét, betűjének és szellemének tiszteletben tartását. Mély hittel és korszerű szemlélettel munkálkodott a történeti gyűjtemény hiátusainak felszámolásáért, a Békéscsaba múltjának, néphagyományainak, művelődéstörténetének hiteles foglalatát adó várostörténeti tárlat feltételeinek megteremtéséért, mert hitt abban, hogy megvalósulhat ez a nagy fontosságú állandó kiállítás.

A város történetét tettekkel író ősök előtt tisztelegve, egymásra épülő, emlékezetes történeti tárlatok sorával mutatta be Békés megye és Békéscsaba múltjának egy-egy fontos fejezetét, a magyar történelemben, kultúrában is nyomot hagyó személyiségeit.

A rendszerváltás éveiben Mazán kolléga urat a múzeumi kollektíva a Közal-kalmazotti Tanács elnökének választotta meg. Ebbéli minőségében elévülhetetlen érdemeket szerzett a múzeum belső rendjének megszilárdítása érdekében vállalt tetteivel. Nagy személyes bátorságot tanúsítván, a legméltóbb módon bizonyította múzeumőri elhivatottságát.

Klasszikus példákon nevelkedett, eredetiséget fel-felcsillantó, komplex szemlélete, szakmai igényessége, nem utolsó sorban emberi kvalitása, szilárd jelleme és bátorsága példaképpül szolgálhat aktív életének utolsó állomáshelye, a Munkácsy Mihály Múzeum valamennyi munkatársa számára.

Korai, váratlan halálára visszatekintve fájdalom tölti el a derűs, kedves alakjára emlékezők szívét. Távoztával komoly veszteség érte Békéscsaba közéletét, kulturális szféráját.

Mazán Mátyás kollégánk és barátunk emlékét hálával és szeretettel őrizzük meg!

Grin Igor